

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО
КАФЕДРА КРИМІНОЛОГІЇ
ТА КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ПРАВА

ЗЛОЧИННІСТЬ ЯК СУСПІЛЬНА ПРОБЛЕМА ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ В УКРАЇНІ

Матеріали Всеукраїнської студентської наукової конференції

(Харків, 4 листопада 2016 року)

У двох томах

За редакцією *А. П. Гетьмана, Б. М. Головкина*

Том 1

Харків
«Право»
2016

УДК 343.9(477)
ББК 67.9(4УКР)61
3-68

Редакційна колегія:

д-р юрид. наук, проф. Б. М. Головкін (голова);
канд. юрид. наук, доц. К. А. Автухов (відповідальний секретар);
канд. юрид. наук, доц. В. В. Пивоваров;
канд. юрид. наук, доц. М. В. Романов;
д-р юрид. наук, проф. О. Ю. Шостко;
канд. юрид. наук, асист. О. В. Новіков

Злочинність як суспільна проблема та шляхи її вирішення в Україні : матеріали Всеукр. студ. наук. конф., м. Харків, 4 листоп. 2016 р. : у 2 т. / за ред. А. П. Гетьмана, Б. М. Головкіна. – Т. 1. – Х. : Право, 2016. – 166 с.

ISBN 978-966-937-086-0

ISBN 978-966-937-087-7 (т. 1)

ISBN 978-966-937-087-7 (т. 1)
ISBN 978-966-937-086-0

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2016
© Видавництво «Право», 2016

Залежності від внутрішнього ставлення жертви до дій спровокованої особи провокацію можна поділити на такі різновиди:

- активна провокація – коли потенційна жертва умисно викликає на себе злочинні дії;
- пасивна провокація – коли провокація виявляється в необережних (самовпевнених або недбалих) діях жертви, які сприяють вчиненню стосовно неї злочину.

Активна провокація, у свою чергу, поділяється на пряму та непряму. Прямою буде тоді, коли жертва бажає викликати настання щодо себе несприятливих наслідків. Така провокація, наприклад, має місце, коли тяжко хвора людина просить кого-небудь із близьких ввести отруйну речовину їй в організм, щоб позбавити її від страждань. Непряма провокація, коли потенційна жертва не бажає, але свідомо допускає настання шкідливих для неї наслідків. Такі провокації мають місце, коли вчинення злочину викликане насильством, тяжкою образою або іншими протиправними чи аморальними діями з боку потерпілої особи.

На думку професора Р. І. Міхєєва, поведінка потерпілого є фактором, що сприяє прояву анти-соціальної установки та дефектів правосвідомості суб'єкта злочину, але лише поряд з іншими компонентами конкретної життєвої ситуації. Проте не можна покладати відповідальність за вчинений злочин на особу, яка здійснила навіть активну пряму провокацію щодо суб'єкта цього злочину.

П. С. Дагель наводить свою точку зору, згідно з якою, якщо шкода потерпілому заподіяна за його проханням, з його «згоди» або із застосуванням ним погроз на адресу інших осіб, то він не може нести відповідальність за співучасть у злочині, незважаючи на те, що існує причинний зв'язок між його діями та діями виконавця, а також є усвідомлення ним суспільної небезпечності діяння виконавця та бажання настання відповідних наслідків.

Отже, з кримінологічної (віктимологічної) точки зору під провокацією слід розуміти негативну поведінку жертви, яка викликає протиправні дії можливого злочинця. При цьому залежно від психічного ставлення жертви до своєї поведінки можна виокремити свідому та несвідому провокацію, а з позиції її внутрішнього ставлення до дій особи, яка провокується, – активну (пряму та непряму) та пасивну провокацію.

На даний час у багатьох країнах світу органи правопорядку прагнуть якомога активніше використовувати ще не до кінця реалізовані можливості віктимологічної профілактики різних правопорушень. Її метою є зменшення небезпеки стати жертвою злочину. Для цього проводиться навчання громадян правил поведінки, що допомагає уникнути злочинних посягань на своє життя, здоров'я, честь, гідність і майно.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доц. В. В. Пивоваров

*Л. Г. Колісник,
студентка 2 групи 5 курсу
міжнародно-правового факультету
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
м. Харків*

ЛАТЕНТНА ЗЛОЧИННІСТЬ ТА ПРИЧИНИ ЇЇ ІСНУВАННЯ

Наявність значної кількості злочинів, які не зареєстровані та не відображаються в статистичних даних, є давньою проблемою не лише в Україні. Фактична кількість вчинених злочинів завжди більша від зареєстрованої. Сукупність реально вчинених злочинних діянь, які не стали відомі органам досудового слідства з різних причин і відповідно не відбиваються в офіційній статистиці, у науковій літературі називається латентною злочинністю. У доктрині кримінологічної науки науковці наводять різні погляди з приводу визначення поняття «латентна злочинність».

А. П. Закалюк у своїх працях визначає латентну злочинність як частку «злочинності, що становить сукупність злочинів різних видів, які вчинені, але з різних причин не стали предметом передбаченого законом реагування у вигляді порушення кримінально-процесуального провадження та притягнення винних у їхньому вчиненні до відповідальності» [1, с. 177].

Найбільш повне та обґрунтоване визначення латентної злочинності слід навести так: латентна злочинність – це сукупність фактично вчинених, однак невиявлених або таких, що внаслідок інших певних обставин не стали відомими правоохоронним і судовим органам, злочинів, відомості про які у зв'язку з цим не знаходять відбиття в офіційній кримінально-правовій статистичній звітності [2, с. 63].

Питання про причини появи та стрімкого розвитку явища латентної злочинності завжди викликало значний теоретичний і практичний інтерес кримінологів – науковців. У зв'язку з цим на практиці застосовуються різноманітні експертні дослідження. За результатами даних досліджень та врахуванням оцінок фахівців-науковців можна виділити три основні групи причин виникнення латентної злочинності: перша – обставини, що безпосередньо пов'язані з діями злочинців (збирання злочинцем відомостей, що компрометують потерпілого, залякування свідків, потерпілого); друга – це обставини, пов'язані з діяльністю правоохоронців (низька кваліфікація працівників правоохоронних органів, закриття кримінальних проваджень з незаконних підстав); третя – це діяльність інших осіб, обізнаних про вчинені злочини (злочинні діяння помилково не сприймаються як кримінально карані) [3, с. 37].

Окрім вказаних причин, А. П. Закалюк пропонує відносити до причин виникнення також факти вчинення злочинів, у яких немає персоніфікованого потерпілого суб'єкта, заінтересованого повідомляти про їхнє вчинення (посягання на державні, загальносуспільні об'єкти та відносини) та злочини, стосовно яких прийнято необґрунтоване процесуальне рішення щодо відсутності події або складу злочину [1, с. 179–180].

На нашу думку, найрозповсюдженою та найгострішою причиною латентизації злочинів залишається недосконала діяльність правоохоронних органів, їх взаємозв'язок з громадськістю та нагляд за їхньою роботою. У сучасних умовах реформації правоохоронних органів назріла усталена практика відмови від прийняття заяв від громадян щодо вчиненого злочину або такого, що готується, або ж так званого утаювання щодо відомого факту вчиненого злочину та непроведення реєстрації в Єдиному реєстрі досудових розслідувань чи навіть за низької кваліфікації та професійної підготовки невірне тлумачення діяння як кримінально караного. Не слід забувати і про поширене явище підкупу працівників правоохоронних органів злочинцями, що у свою чергу також породжує латентизацію злочинності.

Невід'ємними наслідками латентності злочинності є спотворення уявлення про фактичний стан, рівень, динаміку злочинності, про розмір та характер шкоди, заподіяної суспільству злочинними діяннями, перешкода реалізації принципу невідворотності відповідальності за скоєні злочини, зростання злочинності (особливо рецидивної), зниження достовірності прогнозів злочинності, зниження авторитету правоохоронних органів, зниження активності громадян щодо протидії злочинності.

Наявність латентної злочинності свідчить про те, що стан облікової роботи щодо реєстрації злочинності у світі й у нашій країні не можна назвати задовільним. Держава та суспільство, далеко не повно маючи дійсну характеристику щодо кримінологічної обстановки в країні, не можуть прийняти адекватних заходів щодо контролю над злочинністю. Латентна злочинність, крім того, є серйозним криміногенним фактором, що детермінує подальше розповсюдження злочинності. І що значно важливо, наявність високої латентної злочинності істотно порушує права людини.

Список літератури

1. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : у 3 кн. / А. П. Закалюк. – К. : Вид. Дім «Ін Юре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. – 424 с.

2. Кримінологія : підручник / В. В. Голіна, Б. М. Головкін, М. Ю. Валуйська та ін. ; за ред. В. В. Голіни, Б. М. Головкіна. – Х. : Право, 2014. – 440 с.
3. Оболенцев В. Ф. Латентна злочинність: проблеми теорії та практики попередження / В. Ф. Оболенцев. – Х. : Вид. СПД ФО Вапнярчук Н. М., 2005. – 128 с.

Науковий керівник – канд. екон. наук, доц. І. О. Христич

Я. Р. Крамаренко,
*студентка 24 групи 5 курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
м. Харків*

УРБАНІЗАЦІЯ І ЗЛОЧИННІСТЬ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Урбанізація являє собою історичний процес підвищення ролі міст у розвитку суспільства, що виражається у переважному зосередженні населення, економіки, культури у великих містах. Аналізуючи статистичні дані щодо кількості скоєних злочинів та засуджених осіб, можна простежити, що злочинність у містах більш поширена, ніж у сільській місцевості. На сьогодні найбільш криміногенними є Схід і Південь України (різниця за цим показником між Кримом та Івано-Франківською областю складає 4,1 разу). Академік Академії правових наук України В. В. Сташис пояснює це посиланням на більш урбанізований характер східних регіонів і аграрний характер західних областей. Так, частка міського населення в окремих областях складає: Донецька – 91%, Луганська – 87%, Дніпропетровська – 83%, АР Крим – 68%; найменш урбанізованими є західні області: Закарпатська – 37%, Чернівецька – 42%, Івано-Франківська – 43%, Тернопільська – 44%. Професор В. І. Шакун констатував тенденцію до стрімкого зростання злочинності в урбанізованих регіонах Сходу України ще за радянських часів. При цьому суто економічний детермінізм (як гіпотеза) при поясненні географічних відмінностей злочинності в Україні видається обмеженим, про що свідчить, окрім іншого, і той факт, що вищий рівень злочинності фіксується у більш заможних регіонах Сходу, порівняно з біднішим Заходом.

Причиною високого рівня злочинності в урбанізованих районах є те, що в ході процесу урбанізації відбувається вплив вільної робочої сили з сільської місцевості у міста, і, як наслідок, відбувається зростання безробіття, конкуренції, відсутність стабільного заробітку, виникнення низки конфліктних та стресових ситуацій, посилення психологічних тисків на людину, послаблення родинних та сусідських відносин. Поряд з цим у містах існує більша кількість заможних людей, підприємств, розкішних магазинів, багато розважальних закладів, більше місць для збуту предметів, отриманих злочинним шляхом. За таких обставин формується так звана «культура нерівності», яка характеризується низьким рівнем соціальної єдності суспільства, високою недовірою людей один до одного, підвищеними показниками агресивності та суб'єктивною бідністю. При цьому рівень суб'єктивної бідності майже вдвічі перевищує її розрахунок за об'єктивними критеріями. Таким чином, вирішальне криміногенне значення в нашій державі має все ж не бідність як така, а її сприйняття людьми в широкому соціокультурному аспекті.

Крім того, розширення міст та підвищення їх ролі призводить до зростання кількості й щільності населення. Слід враховувати й фактор міграції, який передбачає, що у великому місті спостерігається постійне переміщення значної маси людей. Це викликано частим неспівпаданням адміністративного місця проживання і місця роботи значної частини населення.

За таких умов, серед великого скупчення людей, у злочинця може скластися враження що його ніхто не впізнає, а злочинне діяння не буде поміченим, залишиться безкарним. А низька ефективність діяльності правоохоронних та інших органів, які повинні здійснювати контроль за дотриманням законодавства, високий рівень латентної злочинності сприяють рецидивам, тим самим знижуючи рівень захищеності населення.